

KİTAP TANITIMI & ELEŞTİRİ / BOOK REVIEW & CRITICISM

Asur: İmparatorluk Misyonu*

Serdar Özbilen

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
serdar.ozbilen@hbv.edu.tr

Öz

Antik Yakın Doğu ve Asuroloji alanında oldukça yetkin biri olan Mario Liverani, öne sürmüştüğü "ağlar imparatorluğu" modeli ile bu alanda çalışan kuram, yorumcu ve alan çalışanlarına imparatorluk metinlerinin tekrar yorumlanması açısından yön vermiştir. Liverani, Asur İmparatorluğu'nun gelişim süreci ve yayılım aşamalarına, ağlar imparatorluğu modeli ile farklı bir boyut kazandırarak tabiri yerindeyse bu alana adını yazdırmıştır. Liverani'nin bir kaynakçada yer almadığı Asur ile ilgili bir çalışma düşünülemez. Diakronik bir bakış açısıyla Asur krallarına kendi tarihlerini sorma şansımız olsaydı, bunu en gerçekçi bir şekilde yazanın Mario Liverani olduğunu söylerlerdi. Bu yazıda, Liverani'nin kaleme almış olduğu *Asur İmparatorluk Misyonu* isimli kitabı tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Asur, ağ, imparatorluk, yayılım.

Assyria: The Imperial Mission

Abstract

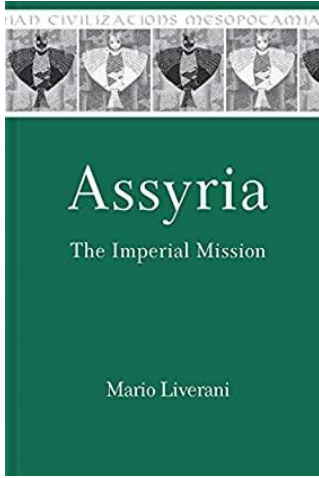
Mario Liverani, who is quite competent in the field of ancient near eastern and Assyriology, has given direction to the theorist, commentator and working in this field with the model of the "empire of networks" proposed in terms of reinterpreting imperial texts. Liverani, by adding a different dimension to the Assyrian Empire's development history and its propagation stages with the model of the networks empire, has written his name in this field. A study on Assyria is unthinkable, where Liverani is not included in a bibliography. Liverani has not only mastered this field with its valuable works, but also provided inspiration for those working in this field to focus on the subject from a different point of view. From a diachronic point of view, if we had the chance to ask the Assyrian kings their own history, they would say that Liverani was the one who wrote it in the most realistic way. In this article, Liverani's book called *The Assyrian Imperial Mission* will be introduced.

Keywords: Assyrian, network, empire, expansion.

* Liverani, M. (2017). *Assyria: The Imperial Mission*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns. 341 sayfa. ISBN: 9781575067544.

Gönderim Tarihi / Sending Date: 24/06/2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 19/11/2020

(Biga ve diğ., 2015: 3)

Liverani'nin eserlerinde ideoloji önemli bir unsurdur. Ona göre tarihi olayların akışını belirleyen bir gerçek olarak ideoloji, insanların çevrelerindeki dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını ve nasıl hareket etmeleri gerektiğini belirler. İdeolojide devletin sınırları coğrafi değil bilişeldir ve devleti barbar dış dünyaya karşı medeni bir evrenle sınırlar (Liverani, 1979). Liverani bunu kendi tanımıyla "*opsidional complex*" (kuşatılmışlık hissi) olarak tanımlar (Liverani, 2014: 358). Liverani'nin yaklaşımında iki ana sorun olarak karşımıza çıkan böyle bir yapı ise merkezileşmiş devletin düzenini ve zenginliğini tanımlamaya yardımcı olur. Oluşan bu yeni devlet türü, ikinci binyılın ortalarında değişen bir dünyanın ürünü olarak Eski Yakın Doğu tarihinin diyalektiğinde yeni bir aşamayı başlatır (Liverani, 2001). Ona göre bu misyon, politik ve teolojik bir teoriye dayanan ideal bir projedir. Daha da önemlisi imparatorluk için ideolojik gerekçe zamanla bile değişerek kozmolojik prensibin gerçekleşmesi açısından yaratılışın tamamlanması ile aynıdır (Liverani, 2017: 7).

Liverani, Asur tarihini araştırırken tarih yazımını eski ve yeni paradigma diye ikiye ayırır. Onun kurmuş olduğu paradigmadaki krallığın oluşumu açıklanırken temel ekonomik kaygılarla beraber, askeri başarılar, büyük inşaat projeleri, fetihler, acımasız toplu sürgünler ve edebi-tarihsel metinlerde anlatılan olayların tarihselliğini sorgulayarak bu metinlerin her şeyden önce kaynak olarak görülmesi gerektiğini, bu nedenle de oluşturuldukları veya kopyalandıkları dönem için yazarın ya da kopyalayıcının endişeleri ve geçmişiyle ilgili bilgilerin de hesap edilerek tarihsel olayların çok boyutlu olarak araştırılabileceğini ve bu yaklaşımın da mevcut tarihsel bilgilerimizden daha farklı sonuçlar doğurabileceğini öne sürer (Liverani, 1988).

Liverani'nin olgunluk dönemi olarak nitelendirebileceğimiz bir süreçte kaleme aldığı bu son kitabı, onun ana fikirlerinin ve dünyaya bakış açısının bir ürünüdür. Kitabın Asur tarihine olan katkısına baktığımızda ise akademik bir çevreyle sınırlı kalmayarak Yakın Doğu tarihine meraklı tüm kitleyi ilgilendirmektedir. Kendine özgü bakış açısı, dilin yalın, anlatımın sürükleyici ve net olması da kitabı büyük bir zevkle okutarak amacına ulaşmada önemli bir yol kat etmektedir. Liverani'nin kaleme almış olduğu ve nihayetinde incelememize konu olan kitap toplamda 31 ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın ana paradigmasını Liverani'nin öne sürmüş olduğu "*ağlar imparatorluğu*" modeli belirlemiş, en önemli değişkeni ise topografyanın ve tarihsel metinlerin baştan yorumlanması olmuştur.

Asur imparatorluğunun benimsemiş olduğu ideolojinin yayılımına nasıl etki ettiğini konu edinen kitap, Asur İmparatorluğunun yönetim uygulamalarını detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Yazar konuya ilkin betimsel yaklaşarak problemleri tespit ettikten sonra analiz etmeye başlamıştır. Kitap, fetih, organizasyon, iletişim gibi bir takım giriş mahiyetindeki ana bölümlere ayrılarak olay örgüsü kurgulanmıştır. Yazarın kitapta savunduğu temel fikir günümüzün oluşum şartları ile eskinin yeniden yorumlanmasıdır. Liverani, günümüzde bir imparatorluğun zaman ve mekandaki kapsamlılığını hedefleyen karşılaştırmalı bir çerçeveye başvurmadan analiz etmenin mümkün olmadığını belirterek konuya giriş yapar. Çalışmasını iki temel ilke üzerine odaklandığını belirtir. Bu ilkelerden ilki karşılaştırmalar yolu ile ortak ve farklı noktaları belirlemek, ikincisi, Asur imparatorluk misyonunun karmaşık ve sofistike ideolojilere göre doğrudan sergilediği biçimlerin daha iyi anlaşılmasına nasıl katkıda bulunabileceğini göstermektedir.

Yazarın benimsemiş olduğu ortak paradigma bölümler arasında herhangi bir kopukluğa neden olmamıştır. İmparatorlukların oluşum dinamikleri modern ve eski kriterlere göre karşılaştırmalı olarak farklı görüşler çerçevesinde değerlendirilerek analiz edilmiş ve Asur emperyalizminin ideal ilkeleri özetlenmiştir. Liverani bunu yaparken bir itirafta bulunur ve Asur hegemonyasından çağdaş halifelğe kadar tüm imparatorlukları eşit olarak ele almanın kendi yeterliliğini aşacağını mütevazî bir yaklaşımla dile getirir. Ancak geçmişin yaşam koşulları dahilinde kendine has oluşan sosyo-politiği ile modernite arasında bir karşılaştırma yapan araştırmaların eksikliğini vurgularken bu yaklaşımdan doğabilecek çekincelerini dile getirmemiştir.

Kitapta Asur dininin öncülleri ile olan kozmolojik geçmişi anlatılırken ardıllarına olan yansımaları da çarpıcı tespitlerle vurgulanmıştır. Burada antik Yakın Doğu teolojisi ile kutsal dinler arasındaki yakın bir ilişkiyi göstermek adına paralellikler kurarak bazı etkilerin aktarımları doğrultusunda bir karşılaştırma yapar ve her iki çerçevede de tanrı, kral aracılığıyla hareket eder ve emir verir. Kral onun iradesini yerine getirir. Bu yapılırken de tanrı ve kral arasındaki iletişim ritüeller aracılığıyla, kral ve tanrı arasındaki iletişim ise yazışmalar yoluyla yapılır. Liverani'nin tabiriyle ağlar imparatorluğunu anlamlı kılan "*zorlu yol motifi*" dir.

Kitabın sonuna konulan indeks okuyucuların işini kolaylaştırmaktadır. Yazar birincil kaynakları kullanarak kitabın niteliğini arttırmış bu da kitabın içeriğinin zengin olmasını sağlamıştır. Metin içinde verilen resimler ile kitap daha anlaşılır bir hale getirilmiştir. Yazar, Asur emperyalizminin bir tarafını açıklarken modern British ve Louvre müzelerindeki toplama eserleri örnek göstererek Asur'un da bu koleksiyoncu yapısının botanik ve hayvanat bahçeleri, farklı mimari ve dekoratif stiller ile egzotik ürünlerin bir araya getirilmesiyle çeşitliliğin temsilcisi olarak kabul edilebilecek emperyal bir boyutu temsil ettiğini belirtir.

Bu kitabın izinden gidilerek Asur tarihinin birçok alanında yeniden çalışmalar yapılabilir. Kitabın alana katkısı ile mantıksal arka planına baktığımızda ise genel ve sistemli bir Asur tarihini yansıtmaktan ziyade spesifik olarak derlenmiş "tanrıyla iletişim, kutsal savaş, keşifler ve fetihler, steller, kutlama yazıtları, savaşlar ve kuşatmalar, yeminler ve ihlalleri, ceza ve bağışlanmalar, yıkım ve yeniden yapılanma, kentler ve valiler, iletişim ağı ve kültürel birleşim" gibi bir takım argümanları içinde barındırmaktadır.

SONUÇ

Liverani'ye göre kitabın genelinde Asur emperyalizminin amacı nüfusun kolonileşmesi için yerleşilecek topraklar bulmak değil, insan gücü kaynaklarını bulmaktır. Bu nedenle Asur kralları bir takım toplu nüfus aktarımlarında bulunmuşlardır. Ancak bu doğrultuda Asur emperyalizminin somut amaçlarının ekonomik olmasına ve iktidar arayışına bağlı olmasına rağmen, ideolojik gerekçelerin sadece bir perde değil, temel bir faktör olduğu da söylenebilir. Burada Liverani'nin bahsini etmiş olduğu "dengesizliğin sistemizasyonu" tüm pratik uygulamalarıyla kendini göstermektedir. Liverani, ağlar imparatorluğu modelini tanıtırken, fetih faaliyetlerinden önce dış bölgeleri öğrenip keşfetmek ve nihai hedefe ulaşmak için yolların açılması gerektiğini belirtir. Bunun için de 15. ve 16. yüzyıl Avrupa'sının coğrafi keşifler dönemini işaret ederek, keşiflerin emperyal fetihler için bir başlangıç olarak nasıl işlev gördüğünü örnek verir. Bu yaklaşım da Liverani'nin ağlar imparatorluğu görüşünün ne denli mantıklı olduğunu göstermektedir. Ağlar imparatorluğu modelinde Asur kutlama yazıtlarında "zorlu yol" motifi model seferlerin anlatı sıralamasında işlevsel bir konuma sahiptir. Bu motif son derece iyi kanıtlanmıştır ve ayrıca bir dizi ikonografik tasvirde temsil edilmiştir. Motif özellikle mitolojik kral Gilgamesh'in edebi modelinde de görülür. Bu muhteşem edebi üründe "Gilgamesh'in defalarca zorlu dağları geçtiği" açıkça belirtilir. Bu yazım tarzı da Asur'un kendisinden önceki birikimden faydalandığını göstermektedir. Liverani'ye göre ağlar imparatorluğu modelinde hiçbir eski ve modern imparatorluk kendi etki alanı içerisinde kontrolünü homojen bir şekilde sağlayamadığından, "ağlar imparatorluğu" modelinin ABD'nin yapılanmasıyla benzer olduğunu iddia etmenin (Bernbeck, 2010: 144-146) abartılı ve yanıltıcı olduğunu belirterek, Asur İmparatorluğunun tamamen bölgesel bileşenlerden oluştuğunu söyler.

KAYNAKÇA

- Bernbeck, R. (2010). *"Imperialist Networks: Ancient Assyria and the United States"*. Present Pasts Vol 2. ss. 142-168.
- Biga, M. G., Cordoba, J. M., Cerro, C. del., Torres, E. (2015). Homenaje a Mario Liverani, fundador de una ciencia nueva (I), Omaggio a Mario Liverani, fondatore di una nuova scienza (I). Isimu Revista Sobre Odiente Proximo y Egipto en la Antigüedad Volumen 11-12. Servicio de Publicaciones Universidad Autonoma de Madrid.
- Liverani, M. (1979). *"The Ideology of the Assyrian Empire,"* in Power and Propaganda: A Symposium on Ancient Empires. Edited by M. T. Larsen, Mesopotamia 7. Copenhagen: Akademisk Forlag. ss. 297-319.
- Liverani, M. (1988). *"The Growth of the Assyrian Empire in the Habur/Middle Euphrates Area: A New Paradigm"*. State Archives of Assyria Bulletin II/2: ss. 81-98.
- Liverani, M. (2001). *International Relations in the Ancient Near East, 1600-1100 BC*. Palgrave Publishers Ltd.
- Liverani, M. (2014). *The Ancient Near East. History, society and economy*. First published in English 2014 by Routledge.
- Liverani, M. (2017). *Assyria: The Imperial Mission*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns.